

<https://doi.org/10.26565/2074-8922-2026-86-19>

УДК (UDC): 378.035-057.875:316.752

П. С. ЦИСЬ,

здобувач третього, освітньо-наукового рівня вищої освіти

e-mail: Tsys.pavel@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9136-5778>

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

вул. Наукова 13, м. Дніпро, 49107, Україна

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ПОЗНАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета. Стаття спрямована на проведення аналізу комплексу ціннісних орієнтирів, що формуються під час позанавчальної роботи зі студентами, з метою відповідності соціально-професійного потенціалу індивіда вимогам сучасного ринку праці.

Методи. У межах дослідження було застосовано такі методи: аналіз – під час опрацювання наукових джерел, теорій і висновків, що акцентують увагу на різних ціннісних орієнтирах; синтез – для поєднання наявних теоретичних положень у цілісну структуру ціннісних орієнтирів, які можуть формуватися у процесі участі студентів в позанавчальних заходах; узагальнення – для визначення переліку ціннісних орієнтирів, необхідних студентові в умовах сучасного ринку праці; порівняльний аналіз – для дослідження впливу ціннісних орієнтирів і позанавчальної діяльності на академічні та позаакадемічні процеси.

Результати. Основними ціннісними орієнтирами, необхідними для сучасного соціально-виробничого простору, що можуть формуватися під час позанавчальної роботи зі студентами, визначено: академічну доброчесність, відповідальність, волонтерство, громадянську активність, дотримання демократичних цінностей/толерантного ставлення, розуміння та прийняття принципів різноманіття/інклюдії.

Розвиток технічних засобів роботи з інформацією актуалізував значення академічної доброчесності, що дало змогу розглянути функціонал цього ціннісного орієнтира з урахуванням сучасних реалій. Встановлено, що академічна доброчесність сприяє формуванню здатності студента ефективно працювати з науковими джерелами, дотримуючись етичних норм, а також вибудовувати структуру особистісного тайм-менеджменту. З'ясовано, що орієнтир відповідальності підвищує особистісне ставлення студента до завдань академічного чи виробничого характеру. Залучення студентів до соціальних ініціатив, які сприяють розвитку професійних навичок або особистісно-духовних якостей, визначило значущість волонтерства. Дослідження дозволило дійти висновку, що громадянська активність надає студентам можливість проявити свій лідерський і організаторський потенціал, а також здійснювати позитивні зміни в соціальних інститутах. Сучасні суспільні вимоги зумовили аналіз орієнтирів демократичних цінностей/толерантності (які забезпечують повноцінну міжособистісну взаємодію з представниками різних соціокультурних груп) і різноманіття/інклюдії (що гарантують рівність між усіма учасниками соціально-виробничого процесу).

Висновки. Ціннісні орієнтири, що можуть формуватися під час позанавчальної роботи зі студентами, мають ґрунтуватися на принципі комплексного застосування, що дозволить вибудувати підготовку майбутнього фахівця з метою забезпечення позитивної динаміки поточної академічної підготовки, а також досягнення в подальшому необхідного рівня особистісно-професійної компетентності, що забезпечить конкурентоспроможність на сучасному ринку праці в умовах гетерогенного суспільства. Отримані результати підтверджують значущість визначених ціннісних орієнтирів і роль позанавчальної діяльності в підготовчому процесі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: *позанавчальна діяльність, етична відповідальність, ціннісні орієнтири, академічна підготовка, внутрішньоособистісні компоненти, гетерогенне суспільство.*

Як цитувати: Цись П. С. Формування ціннісних орієнтирів студентів під час позанавчальної діяльності. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2026. Вип. 86. С. 240-256. <https://doi.org/10.26565/2074-8922-2026-86-19>

© Цись П. С., 2026

[Creative Commons Attribution 4.0 International \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

In cites: Tsys P. I. (2026). Formation of students' value orientations during extracurricular activities. *Problems of Engineering Pedagogic Education*, (86), 240-256. <https://doi.org/10.26565/2074-8922-2026-86-19> (in Ukrainian)

Вступ

Підготовка студентів в університеті має включати визначений перелік напрямів, кожен із яких є необхідним для підвищення ефективності навчання, формування здатності до якісної соціальної взаємодії та подальшої професійної діяльності. Якщо в межах академічного процесу студенти здобувають знання й навички, актуальні для певної галузі знань, то позанавчальна підготовка надає можливості ширшої тематичної варіативності й може охоплювати напрями, які не передбачені програмами академічних курсів, проте мають визначальний вплив на особистісний розвиток студента та становлення його професійних і соціальних якостей.

Серед потенційних напрямів, що можуть реалізовуватися в межах позанавчальної роботи зі студентами, доцільно виокремити ціннісні орієнтири, які сприяють розвитку внутрішніх якостей особистості та її здатності виступати у якості активного і відповідального представника соціуму. Дослідження ціннісних орієнтирів безпосередньо пов'язане з необхідністю орієнтації на сучасні потреби ринку праці, який не є статичним і постійно доповнюється технологічними інноваціями, соціальними установками тощо. Відтак, без урахування професійних вимог до випускників університетів неможливо досягти належного рівня конкурентоспроможності українських фахівців. У зв'язку з цим розвиток саме необхідного комплексу навичок і орієнтирів, актуальних для сучасного світу, стає важливим завданням закладів вищої освіти. Якщо засвоєння студентами спеціалізованих знань може бути посилене в межах академічного процесу, то здібності й орієнтири соціально-особистісного характеру активно формуються під час позанавчальної діяльності. Актуальність нашого дослідження ґрунтується на положеннях, сформульованих на основі аналізу наукових студій, а саме:

– Розвиток моделей III та розширення їх доступності підвищили актуальність *академічної доброчесності*.

Цей ціннісний орієнтир є необхідним безпосередньо для якісного виконання завдань під час навчання в університеті, а також для подальшої професійної діяльності у сфері авторського права, інтелектуальної власності тощо. Отже, сформований у процесі навчання орієнтир академічної доброчесності може активно застосовуватися у професійній сфері. Це твердження ґрунтується на наукових працях, присвячених проблемі академічної доброчесності, зокрема таких авторів, як Н. Бордюг, І. Горбенко, С. Горчинський, В. Гришко, І. Доценко, О. Думанський, Т. Житомирська, Б. Киричук, О. Козак, Л. Міронець, О. Новицька, Н. Партико, І. Смирнова, М. Софілканич, І. Годорова, С. Толочко, О. Уманець, Л. Філіпенко, Н. Хамітов.

– *Відповідальність* відображає ставлення особистості до процесу навчання та професійної діяльності. Цей орієнтир дозволяє особистості досягати поставлених цілей та ефективно працювати в умовах групових проєктів. Усвідомлення значущості визначеного положення ґрунтується на наукових результатах таких учених, як В. Гришук, А. Колот, В. Куценко, А. Липка, О. Лукашов, О. Новікова, О. Панькова, К. Подуфалова, А. Фурман, І. Царик, Л. Швець.

– *Волонтерство* є універсальним методом соціально-професійного та особистісно-духовного розвитку студента. Добровольчі ініціативи дають змогу здобути практичні навички міжособистісної взаємодії та застосування спеціалізованих теоретичних знань на практиці. Сформульоване положення ґрунтується на працях таких дослідників, як О. Баковецька, С. Богатчук, О. Головка, В. Голуб, Т. Демиденко, О. Іщенко, О. Касперович, Б. Коліжук, І. Лісна, Т. Лях, Н. Мартовицька, С. Рабійчук, І. Сидун, В. Сірко, Я. Слущкий [14; 15], Т. Яцюк.

– *Громадянська активність* є важливою цінністю для студента, оскільки підвищує відчуття належності до спільноти та сприяє розвитку особистісного потенціалу. Незалежно від виду такої

активності (академічної, соціальної тощо), студент отримує можливість проявити лідерські якості, а також здатність до планування й організації. Питання громадянської активності висвітлено у працях таких учених, як Т. Бабенко, В. Барабаш, І. Бех, В. Бобрицький, М. Боришевський, Л. Глебова, А. Грідчина, І. Жадан, О. Лукашевич, Т. Панченко, В. Полехіна, О. Пritула.

– *Демократичні цінності/толерантність* забезпечують підвищення конкурентоспроможності на сучасному глобалізованому ринку праці. Здатність ефективно взаємодіяти з представниками різних соціальних і культурних груп є необхідною умовою для сучасного фахівця, що відображено в наукових студіях таких дослідників, як О. Брюховецька, Г. Гура, І. Іваничко, О. Канюк, І. Коробка, А. Корякіна, С. Кузікова, Н. Нікітіна, І. Остопець, Г. Павленко, О. Попов, О. Саннікова, К. Терещенко, Л. Тіхонова, Н. Фалько, Г. Чайка, Ю. Шарапова.

– *Різноманіття та інклюзія* забезпечують можливість рівноправної взаємодії з іншими індивідами. Здатність здійснювати соціально-професійну діяльність у гетерогенному суспільстві/групі розглядалася такими

Об'єкти та методи дослідження

Для формування необхідного методологічного інструментарію передусім було визначено об'єкт нашого дослідження, а саме: позанавчальну діяльність студентів у закладах вищої освіти як складову освітнього процесу. Під час підготовки статті нами було застосовано комплекс методів. Так, *аналіз* використовувався для роботи з науковими джерелами, інтерпретації теорій і висновків наукових студій щодо ціннісних орієнтирів. Водночас для поєднання наявних теоретичних ідей у цілісну структуру ціннісних орієнтирів, що можуть формуватися під час позанавчальної діяльності студентів, було використано метод *синтезу*. Важливе значення для проведеного дослідження мало застосування *узагальнення*, яке дозволило сформулювати висновки щодо впливу позанавчальної діяльності на становлення особистісних якостей

вченими, як М. Бойченко, Ю. Бойчук, О. Бородіна, Л. Даниленко, А. Колупаєва, М. Нестерова, О. Оржель, О. Таранченко, Н. Томашевська, С. Цимбалюк, Н. Шофолова.

Однак, незважаючи на значущість представлених ціннісних орієнтирів для формування професійної особистості та підвищення якісного рівня українських фахівців, простежується недостатній рівень вивчення академічної доброчесності, відповідальності, волонтерської діяльності та громадянської активності, демократичних цінностей і толерантності, різноманіття та інклюзії саме в контексті позанавчальної діяльності. Кожен орієнтир є важливим окремо, однак саме їх комплексне застосування в позанавчальній діяльності надає студентам можливість повноцінного соціально-особистісного розвитку, що може бути надалі використано в академічному та професійному напрямках. Виходячи з цієї наукової потреби, можемо сформулювати **мету статті** – проаналізувати ціннісні орієнтири позанавчальної діяльності студентів для їх подальшої модернізації з урахуванням потреб сучасного ринку праці, а також визначити їх значущість для соціально-професійного становлення особистості.

студента, а також окреслити перелік ключових ціннісних орієнтирів. У окремих аспектах ми розглядали роль позанавчальних заходів для академічних і позаакадемічних процесів, що зумовило необхідність застосування *порівняльного аналізу*.

Вивчення ціннісних орієнтирів і потенціалу їх застосування у позанавчальній діяльності ґрунтувалося на актуальності таких дослідницьких питань:

ДП 1. Яким чином позанавчальна діяльність впливає на формування ціннісних орієнтирів?

ДП 2. Які види позанавчальної діяльності є найбільш ефективними для розвитку окремих ціннісних орієнтирів?

ДП 3. Яким чином використання сучасних технологій III впливає на значущість ціннісних орієнтирів (передусім академічної доброчесності)?

Результати та обговорення

Академічний процес передбачає не лише здобуття теоретичних знань або їх закріплення під час практичної діяльності. Важливою складовою навчання у ЗВО є вміння працювати з науковими джерелами, оформлювати проєктні та дослідницькі розробки відповідно до вимог *академічної доброчесності*. У сучасному академічному та науковому просторі ця вимога є однією з базових, а її порушення може призвести до санкційних наслідків, що негативно впливатимуть на подальші освітні перспективи студента.

Виникає питання щодо доцільності детального вивчення всіх аспектів академічної доброчесності – від нормативно-правового визначення і трактування до аналізу практичних прикладів. Для цього необхідне створення окремого обов'язкового курсу, що вимагатиме додаткового навчального часу. Тому, на нашу думку, найбільш ефективним варіантом є вивчення принципів академічної доброчесності в межах позанавчальної діяльності. Це надасть змогу не ущільнювати навчальний процес і розглядати цю проблематику в неформальній площині, що передбачає активніше використання проблемних ситуацій, практичної роботи тощо. Як зазначали у своєму дослідженні М. Гриценко та С. Гриценко, «трансформуючи освіту, важливо вдосконалювати не тільки норми академічної доброчесності, але й процедури їх реалізації, розбираючи з учасниками освітнього процесу конкретні кейси з метою профілактики майбутніх правопорушень у цій царині» [2, с. 170]. Тому під час проведення позанавчальних занять із розвитку академічної доброчесності важливим є детальний (можливо, у модульному форматі) розбір потенційних помилок у роботі з науковими джерелами, проведення самооцінки власних наукових робіт тощо. Такий підхід дозволяє більш ґрунтовно ознайомити студентів із принципами академічної доброчесності у зв'язку з відсутністю жорстких академічних часових обмежень.

Загалом поняття «часу» є важливою умовою дотримання академічної доброчесності. Так, саме відсутність

навичок тайм-менеджменту призводить до прагнення якомога швидше завершити наукову роботу. У підсумку відбувається порушення дослідницьких принципів, а також положень університету. Зокрема, А. Davis у своїй праці зазначав, що «практика академічної доброчесності як навички вимагає глибокого розуміння політики університету, практики цитування джерел і уникнення плагіату, а також уміння розпоряджатися часом, щоб уникнути поспіху в останню хвилину» [20, с. 13].

Тому необхідно підкреслити важливість позаакадемічних програм, спрямованих не лише на навчання студентів коректній роботі з джерелами, а й на розвиток здатності до особистісного тайм-менеджменту. Це пов'язано з тим, що за відсутності вміння ефективно вибудовувати власний робочий час студент може не дотримуватися часових меж наукового планування, що виступатиме мотивацією до використання плагіату у своїй роботі з метою пришвидшення процесу. Дотримання академічної доброчесності має бути одним з етичних елементів (загальноособистісного розвитку студентів), що зумовлює його належність саме до позанавчальної діяльності. Слід враховувати, що «окрім академічної успішності, заклади освіти несуть відповідальність за формування у студентів етичних норм ... Центральним у цьому процесі є виховання почуття етичної відповідальності.» [24, с. 31]. У цьому контексті ми знову можемо простежити роль позанавчальної діяльності в освітній системі ЗВО. Особистісно-професійні здібності, сформовані під час позаакадемічного процесу, дозволяють активно застосовувати їх у безпосередньому аудиторному навчанні, підвищуючи якісний рівень підготовки студентів.

Останнім часом, окрім класичного розуміння академічної доброчесності, пов'язаного з проблемою плагіату та коректним застосуванням наукового цитування, важливу роль відіграє питання використання штучного інтелекту. У зв'язку з цим під час заходів позанавчального характеру, варто

посилювати роз'яснення правил етичного застосування ШІ в наукових роботах. По-перше, ШІ «породжує проблеми, пов'язані з академічною чесністю в традиційній освіті» [18, с. 1], оскільки дозволяє швидко генерувати готові тексти різними мовами в багатьох тематичних напрямках, а отже, підвищує ризики, пов'язані з можливим зловживанням студентами цими технологіями під час написання робіт. По-друге, такі моделі, як, наприклад, ChatGPT, можуть застосовуватися в академічному процесі для більш ефективного тайм-менеджменту (при використанні ШІ для аналізу великого масиву інформації або наукової літератури; роботи зі статистичними даними), зменшення стресу (при зниженні монотонності роботи та можливості займатися саме науковим аналізом і практичним дослідженням замість теоретико-технічних процесів) [19, с. 5].

Розвиток ШІ триватиме й надалі, а отже, його вплив на освітній процес загалом лише зростатиме. Тому завдання позанавчальної діяльності полягає в поясненні студентам правил ефективного застосування моделей ШІ, а також навчанні можливостям їх використання для спрощення технічної роботи (з дотриманням етичних принципів академічної доброчесності).

Ще одним елементом позанавчальної діяльності, який формує конструкцію освітнього процесу, є *відповідальність*. Ця особистісна характеристика забезпечує формування необхідного рівня ставлення студента до навчання, що дозволяє досягти найбільш якісних професійних результатів. Водночас розвиток відповідальності має ширше значення для особистісного становлення студента. Як зазначала Т. Розвадовська, «формування відповідальної поведінки ... впливає на формування світогляду, ціннісних орієнтацій, моральності особистості» [11, с. 49]. У цьому визначенні можна простежити безпосередній зв'язок відповідальності з академічною доброчесністю, розглянутою раніше. Так, відповідальність стає каталізатором становлення особистісних цінностей, однією з яких є етична, безпосередньо пов'язана з академічною доброчесністю.

Дослідник О. Поцорко визначав такі

види відповідальності, як реальна та потенційна. За автором, «реальна відповідальність пов'язана з реальними діями, які здійснює людина. Потенційна відповідальність з потенційними процесами, тобто готовністю суб'єкта відповідати за будь-які наслідки своєї діяльності» [10, с. 90]. На нашу думку, реальна відповідальність актуалізується під час безпосередньої практичної діяльності студента, тоді як потенційна – під час участі в теоретичних семінарах, орієнтаційно-консультаційних тренінгах тощо.

Отже, позанавчальними заходами з розвитку реальної відповідальності можуть виступати: практико-орієнтовані курси, на яких студенти працюють над проєктними завданнями соціальної спрямованості; участь в акціях, допомога громаді, волонтерська діяльність; участь у програмах студентського самоврядування; модерація студентських клубів; менторство. Необхідно також окреслити види діяльності, що характеризуються розвитком потенційної відповідальності: стажування; програми розвитку організаційних навичок; консультаційні зустрічі; тренінги з розвитку навичок *time-management, self-management*.

Позанавчальний формат становлення та розвитку в студентів реальної й потенційної відповідальності дозволяє стверджувати про значну роль саме правильно підібраного комплексу заходів, що забезпечує ефективність позаакадемічного процесу. Зокрема, як зазначали у своєму дослідженні S. Lucas Mangas, J. Marbán, M. Unanue Cuesta та M. Manso Argüelles, «вплив проєктів ... на норми особистої відповідальності студентів університетів ... значною мірою залежить від навчальних і позанавчальних видів діяльності, у яких вони беруть участь, а також від того, яким чином здійснюється освітнє втручання» [23, с. 4]. Тому за умови ефективного застосування позанавчальних програм із розвитку реальної та потенційної відповідальності студент отримує необхідний комплекс знань, який дозволяє надалі застосовувати його в практичному соціально-професійному просторі після завершення навчання в університеті.

Однак формування відповідальності є необхідним не лише для подальшої діяльності студента. Освітній процес та

його ефективність для конкретної особистості також безпосередньо пов'язані з необхідним рівнем розвиненості відповідальності, що дозволяє студенту виконувати навчальний план і дотримуватися етичних норм поведінки в закладі освіти. Як зазначала Т. Розвадовська, «відповідальність виступає одним із головних регуляторів поведінки молоді людини» [11, с. 49], що свідчить про роль даного особистісного прояву не лише для навчання, а й для позаакадемічної соціальної міжособистісної взаємодії. У зв'язку з таким розумінням відповідальність характеризується в ширшому сенсі – духовному, який дозволяє студенту здійснювати якісно вибудовану соціально-професійну діяльність; орієнтуватися на особистісні принципи; враховувати аспект моральності у своїх діях; уміти аналізувати наслідки та визначати ймовірність їх впливу. Тому відповідальність виступає елементом комплексного розвитку студента, що дозволило І. Сафоновій трактувати її як «визначальну рису позитивної особистості, здатної самодетермінувати (бути суб'єктом своїх дій) своє життя на основі цінностей і смислів; що виявляється в умінні робити вірний моральний вибір, в усвідомленні та здійсненні самостійних учинків, оцінюванні та контролі їх наслідків» [12, с. 280].

Застосування позанавчальної діяльності для розвитку відповідальності студентів має ґрунтуватися на реальному та потенційному її видах. За залучення лише одного різновиду відповідальності виникає ймовірність формування переконання особистості у власній відповідальності без наявності її реальних проявів. Недостатнє планування таких програм позанавчального характеру дозволяє студентам «лише продемонструвати своє суб'єктивне переконання у власній відповідальності» [1, с. 82]. Водночас істинної ефективності результатів розвитку в такому разі досягнуто не буде. Тому саме комплексне залучення ініціатив зі становлення та розвитку реальної і потенційної відповідальності забезпечить достатній рівень знань і внутрішньоособистісних компонентів для розвитку духовного потенціалу.

Універсальною ініціативою, до якої можуть бути залучені студенти під час

розвитку соціально-професійних або особистісно-духовних якостей є *волонтерство*. Якщо розглядати участь у волонтерській діяльності із соціально-професійної точки зору, можна відзначити, передусім, можливість для студентів отримати необхідні практичні навички. Участь у позанавчальних ініціативах дозволяє активізувати теоретичні знання під час спеціалізованої діяльності, перевіряти дієвість засвоєних моделей. Безпосередня взаємодія з реальними особливостями майбутньої професії сприяє самоаналізу, виявленню нестачі знань у певних сферах. Тому волонтерство може безпосередньо застосовуватися як позанавчальне доповнення до освітнього процесу.

Своєю чергою, волонтерська діяльність має перспективи в напрямі розвитку соціальних навичок. Це пов'язано з тим, що багато програм передбачають міжособистісну взаємодію, надання допомоги, командну роботу. Відповідно, за участі студентів у такому позанавчальному форматі виникає можливість більш ефективного залучення соціокультурної, організаційної, мовної, лідерської компетенцій. Таку роль волонтерства відзначали у своєму дослідженні К. Dempsey-Brench і А. Shantz, фіксуючи висловлювання учасників «про позитивне ставлення до власного досвіду волонтерської діяльності, особливо коли вони зазначають, що отримали новий досвід і знання» [21, с. 15].

На відміну від академічного процесу та використання проблемних ситуацій або участі студентів у виробничій практиці, волонтерство забезпечує відсутність необхідності дотримання розроблених у ЗВО планів чи виконання діяльності в чітко визначених установах. Такий формат надає більшу свободу вибору місця діяльності, а також участі студентів у реальних (а не наближених до дійсності) ситуаціях з актуальними проблемами, зовнішніми стресорами тощо. У підсумку такий підхід дозволяє більш активно сформувавши готовність студентів до реальної професійної діяльності після завершення навчання в закладі освіти.

Особливістю волонтерства є відсутність статичності цієї діяльності [22]. Вона регулярно трансформується залежно

від соціальних потреб суспільства, пропонуючи нові напрями, програми, проекти. Тому студенти різних спеціальностей для формування конкретних компетенцій можуть знайти найбільш актуальний варіант своєї участі.

Звернемося до висновків Д. Свириденка, у яких зазначено, що «волонтерство слід також розглядати як форму соціальної інтеграції. Взаємодіючи з іншими, особистість не лише долучається до суспільного життя, а й розвиває емпатію, критичне мислення та здатність до співпраці» [13, с. 34]. Розвиток особистісних якостей є обов'язковою умовою можливості продуктивної взаємодії в соціумі, тому під час освітнього процесу важливим є формування не лише професійної компоненти. Однак у зв'язку з тим, що особистісні якості не завжди можуть бути елементом професійного навчання, найбільш доцільним є їх розвиток у позанавчальному форматі волонтерської діяльності. Якщо розглядати твердження Д. Свириденка, відзначимо, що емпатія може розвиватися за потреби працювати з людьми, знаходити до них соціальні підходи, коригуючи власні переконання та поведінкові конструкти; критичне мислення – під час зіткнення з реальними соціальними ситуаціями, які потребують розуміння проблеми та власних можливостей; здатність до співпраці – у безпосередній взаємодії з особами, які мають різні емоційно-поведінкові типи, соціальні ролі та статуси, що вимагає застосування певних тактик і стратегій взаємодії (а також умінь працювати в команді, враховувати думку кожного учасника, запобігати конфліктним ситуаціям, які порушують мікроклімат і перешкоджають досягненню поставлених цілей).

Прикладами волонтерських програм соціально-виробничого характеру є: надання допомоги громадам (соціальні «зелені» ініціативи; розробка, тестування та впровадження проектів із цифровізації), участь у житті закладу освіти (волонтер-ментори для інших студентів; помічники викладачів; організація студентських конференцій, круглих столів, спеціалізованих клубів; участь в організації міжнародних тижнів, міжкультурних фестивалів), виробнича діяльність

(залучення до спеціалізованих сфер: соціальна робота, управління, психологія, технічні напрями, ІТ-сфера).

Отже, волонтерська діяльність є універсальним позанавчальним форматом, який дозволяє забезпечити розвиток у студентів різних компетенцій залежно від академічних або особистісних потреб. Волонтерство дає змогу швидко залучити особу до практичної діяльності й, за потреби, змінити вид або спрямованість діяльності, що робить представлений орієнтир соціально значущим, професійно гнучким і придатним до різних цілей, які ставлять ЗВО та соціум.

Освітня діяльність повинна не лише забезпечувати підготовку особистості в різних спеціалізованих напрямках, але й сприяти розвитку внутрішніх, соціально-спрямованих якостей особистості. Однією з важливих характеристик сучасного представника суспільства є наявність *громадянської активності*, що дає змогу не лише безпосередньо брати участь у житті та розвитку місцевої громади, а й підсилювати, таким чином, почуття належності до свого міста, регіону, країни. Однак, якщо ми говоримо про становлення якості громадянської активності, варто зазначити доцільність залучення студентів до такої діяльності поза межами академічного простору. Пов'язано це з тим, що навчальний план звичайних занять, спрямованих переважно на професійний розвиток особистості (наприклад, математичних дисциплін), не дає змоги пов'язати його з розвитком громадянської активності. Такі можливості можуть частково реалізовуватися в межах окремих гуманітарних дисциплін, проте, на нашу думку, найбільш ефективним варіантом є розвиток громадянської активності під час позанавчальної діяльності. Такі заходи не мають чітко визначених меж для виконання конкретних завдань і можуть універсально застосовуватися для формування певних особистісно-соціальних умінь студентів.

Щоб окреслити заходи, актуальні для розвитку громадянської активності особистості, необхідно зрозуміти сутність цього феномена. Насамперед зазначимо, що в понятті «громадянська активність» важлива роль належить саме активності в розумінні участі особистості в процесах суспільного життя та/або організації

різноманітних акцій, зустрічей, конференцій. Їх метою є виокремлення значущих для громади та суспільства загалом питань, проблем і пошук потенційних рішень. Таким чином, громадянська активність вимагає від особистості активізації інших якостей (як-от організаторські, лідерські тощо), а отже, потребує застосування системних умінь. Українські дослідниці О. Карабань і О. Маленко також доходять висновку, що «поняття «активність» характеризує системну ознаку, яка визначає з одного боку системні якості людини, а з іншого – рівень її участі у суспільному житті» [6, с. 69]. Для цього важливим є всебічний розвиток студента – не лише інтелектуальний, а й моральний, що дає змогу аналізувати узгодженість особистої зацікавленості з інтересами громади чи держави, а також формувати почуття відповідальності за власні дії. Це є важливою умовою ефективності громадянської активності, оскільки часто саме вона безпосередньо впливає на зміни у соціально-інституційних конструкціях держави, а відтак – на життя людей. Тому узгодження особистих інтересів з інтересами громади чи країни є необхідною передумовою того, щоб громадянська активність мала якісний результат і не вносила деструктивні елементи в життя соціуму. Так, С. Маланчук зазначає, що громадянська активність може бути компетентністю, яка «забезпечує легкий шлях до соціальних спільнот, гармонійне поєднання особистих інтересів з інтересами суспільства, активну участь у діяльності різного роду громадських інститутів, повноцінну самоідентифікацію і самореалізацію особистості, розуміння особистої відповідальності» [7, с. 58]. Схоже трактування громадянської активності як участі особистості у певних суспільно значущих заходах і необхідності поєднання особистісного та соціального спостерігаємо в дослідженні Н. Орінбетова. Так, дослідник зазначає, що «активна громадянська позиція особистості – це усвідомлена участь людини в житті суспільства, яка відображає її реальні дії та вчинки з особистісної й суспільної точки зору, спрямовані на належну реалізацію суспільних цінностей із дотриманням балансу особистих і суспільних інтересів»

[25, с. 69]. Отже, заходи позанавчального характеру мають забезпечувати розвиток здатності студентів узгоджувати власні переконання з потребами суспільства. На нашу думку, процес формування такої особистісної здатності є надзвичайно важливим і потребує безпосередньої участі викладача або консультанта, який міг би забезпечити ефективну спрямованість у становленні вміння вибудовувати означений баланс.

Якщо розглядати позанавчальну діяльність у контексті розвитку громадянської активності студентів, роль зовнішнього суб'єкта, який координуватиме проведення заходів, є однією з визначальних. Так, правильний добір відео-, аудіо- чи текстового контенту, його ціннісний посыл, а також особисте тлумачення викладачем або консультантом можуть забезпечити закріплення правильних ідеалів. Важливим також є забезпечення зв'язку позанавчальних заходів із принципами національної самосвідомості, усвідомлення студентом себе як повноцінної частини соціуму. Наприклад, В. Полехіна зазначала, що «рівень громадянської активності сучасної молоді залежить як від розуміння ними змісту значення національної ідеї, так і від зрілості громадянської позиції особистості. Тому національні цінності, зразки поведінки, ідеали, національна пам'ять, національна ідея мають стати фундаментом в ідентифікації молоді людини себе як активного громадянина держави» [8, с. 46]. У такому випадку забезпечується розвиток саме національно спрямованої громадянської активності.

Враховуючи важливість формування принципів громадянської активності в сучасних студентів, варто визначити потенційні види позанавчальної діяльності, які можуть бути застосовані. За словами О. Карабань і О. Маленко, «формами колективної самоорганізації громадян є рухи, спільноти, ініціативні групи, експертні суспільні комісії, ради» [6, с. 71]. Проте, на нашу думку, цей перелік потребує більш розширеної структуризації, зокрема з огляду на розвиток форм соціальної та міжнародної взаємодії.

Нижче наводимо власну характеристику із зазначенням напрямку/сфери діяльності, її мети та видів

позанавчальних заходів:

1. Соціальне волонтерство, мета – сформувати почуття соціальної відповідальності; розвинути здатність виконувати діяльність, необхідну для соціуму. Види позанавчальних заходів: ініціативи волонтерського характеру; благодійні соціальні/екологічні акції.

2. Громадянсько-політична сфера, мета – забезпечити становлення громадянської позиції студентів та розуміння цінностей демократичного суспільства. Види заходів позанавчального характеру: обговорення/дебати на суспільно-політичні теми в групах; участь у молодіжній раді/парламенті на рівні закладу освіти або громади; зустрічі з представниками місцевої влади, волонтерських організацій.

3. Студентська сфера, мета – розвинути лідерські та організаторські навички. Види заходів позанавчального характеру: участь у роботі студентської ради; організація та участь у конференціях, семінарах, круглих столах кафедрального, факультетського, університетського рівнів; участь у воркшопах з розвитку лідерського потенціалу особистості; школи лідерства.

4. Міжкультурна сфера, мета – сформувати толерантне ставлення до соціокультурного різноманіття. Види заходів позанавчального характеру: організація міжнародного тижня (за наявності іноземних студентів) та/або культурного фестивалю; академічні та волонтерські обміни в рамках програм Erasmus+, DAAD тощо.

5. Наукова та медіасфера, мета – розвинути здатність критично аналізувати інформацію, застосовувати цифрові/медійні засоби у практичній діяльності. Види заходів позанавчального характеру: подкасти, відеоблоги, модерація соціальних мереж на суспільно значущі теми; організація/участь у відкритих лекціях із запрошеними лідерами думок.

6. Творча сфера, мета – сформувати соціальні зв'язки з університетською спільнотою. Види заходів позанавчального характеру: участь в університетському театрі; організація/участь у фото- та арт-виставках із соціальної проблематики.

Отже, громадянська активність студентів є важливим фактором їх особистісного розвитку, забезпечуючи

безпосередню участь у формуванні суспільних інститутів громади та держави. Водночас ефективна громадянська активність безпосередньо залежить від якості сформованості внутрішніх компетенцій та усвідомленого розуміння національних ідей, цінностей і стратегій.

Становлення повноцінно розвинутої особистості в умовах сучасного соціуму неможливе без формування таких орієнтирів, як *толерантність* і *демократичні цінності*. Ці прояви безпосередньо впливають на соціальний устрій університету, громади, держави, а студентам дозволяють ефективно взаємодіяти з представниками інших національних, мовних, гендерних, політичних груп. Виходячи з того, що період навчання в університеті охоплює активний розвиток багатьох якостей і особистісних компонентів, ознайомлення з демократичними цінностями та виховання толерантності також є необхідною умовою сучасного освітнього процесу. У цьому випадку позанавчальний формат роботи з означеними орієнтирами є найбільш актуальним. Цікавий висновок знаходимо в роботі К. Pandey і N. Kumar, які зазначають, що «в будь-якому закладі освіти для підтримання демократії необхідно, щоб усі здобувачі освіти активно брали участь у позанавчальній діяльності поряд з основною навчальною програмою» [26, с. 1073]. На нашу думку, масове залучення студентів впливає на ефективність позанавчальної роботи. Так, при формуванні демократичних цінностей і толерантності в обмеженій кількості студентів, ці орієнтири активуються лише в осіб, які пройшли відповідну підготовку. Відповідно, подальші міжособистісні взаємодії в академічній і соціальній сферах не будуть ґрунтуватися на означених цінностях на необхідному рівні. Тому залучення максимальної кількості студентів ЗВО надає можливість розширення практик реалізації демократичних цінностей і толерантності в межах кампусу, для чого організуються проєкти за різними тематичними напрямками. Розглянемо їх більш детально:

1. Позанавчальні програми міжкультурного характеру

У сучасних закладах освіти навчаються представники багатьох

національностей і держав, тому формування демократичних цінностей/толерантності є стратегічним завданням для забезпечення ефективної та безконфліктної взаємодії між студентами. Як зазначали у своєму дослідженні О. Канюк та І. Іваничко, «принцип толерантності виступає, в першу чергу, інструментом запобігання конфлікту на ґрунті «іншості» [5, с. 59]. Прийняття нових поглядів і цінностей, а також здатність до соціально-академічної й, у подальшому, соціально-професійної взаємодії з представниками інших країн дає змогу зменшити ймовірність конфліктних ситуацій, пов'язаних саме з відмінностями. У зв'язку з цим позанавчальна діяльність повинна бути спрямована на сприяння діалогу між представниками різних культур, проведення тренінгів із формування навичок міжкультурної комунікації. Важлива роль також відводиться міжнародним фестивалям і тижням, у межах яких відбувається міжкультурний обмін, а іноземні студенти мають можливість представити та пояснити особливості своєї країни. Розуміння відмінностей дає змогу швидше їх прийняти та виявляти толерантне ставлення. Так, О. Попов дійшов висновку, що «в умовах глобалізації та міграції, коли представники різних культур, національностей, релігійних груп усе частіше опиняються у спільному середовищі, толерантність повинна стати ключовим аспектом взаємодії» [9, с. 37]. У такому випадку створюються умови для інтернаціоналізаційних змін у ЗВО та розвитку загальної культури міжнародного співробітництва.

2. Дискусійні клуби та студентське самоврядування

Використання у позанавчальній діяльності такого формату, як дискусійний клуб, дає змогу забезпечити міжособистісний контакт між представниками різних національних груп. Спілкування може відбуватися на теми загального характеру або академічної спеціалізації. Такий підхід (за якого комунікація дозволяє краще зрозуміти іншого індивіда та поставити запитання, що цікавлять), сприяє прийняттю опонента як рівноцінного представника соціуму, з яким можна ефективно взаємодіяти у соціальній

та професійній площині. Як зазначали E. Velthuis, M. Verkuyten та A. Smeekes, «коли люди поважають представників іншої групи як рівних, вони, ймовірно, не відчують до них різко негативного ставлення» [31, с. 1108]. На наше переконання, ставлення твориться розумінням. Саме тому дискусійні клуби виступають методом формування міжособистісного розуміння.

Більше того, дискусійний формат забезпечує можливість розгляду певного аспекту або проблеми з позицій представників різних соціокультурних просторів. Це дає змогу сформуванню ширше різноманіття думок і пропозицій, а отже – застосувати розгалужений набір потенційних дій. Як підкреслювали українські дослідники В. Долід і П. Долганов, «багатокультурна перспектива дозволяє бачити одні й ті ж соціальні проблеми із різних точок зору, що розширює варіативність пропозицій стосовно їх вирішення» [4, с. 115]. У подальшому учасники дискусійних клубів здобувають досвід міжособистісної та міжкультурної взаємодії, усвідомлення значущості врахування думок інших людей, комунікації з повагою незалежно від наявних соціальних переконань.

3. Програми медіа-спрямованості та становлення цифрової грамотності

Розвиток демократичних цінностей і толерантності в сучасному соціумі має враховувати роль медіа, соціальних мереж, цифрових пристроїв у питанні впливу на індивідуальні та суспільні переконання. Відсутність навичок критичного аналізу медіаконтенту стає причиною посилення зовнішніх впливів і соціальних установок. Тому здатність вибудовувати коректну стратегію взаємодії з медіа безпосередньо впливає на рівень розвитку демократії та толерантності. У цих твердженнях ми спиралися на позицію таких дослідників, як V. Ramay і M. Touseef, які зазначали, що «медіа, мистецтво і література відіграють важливу роль у розвитку взаєморозуміння між групами» [28, с. 17]. Отже, залучення медіаконтенту може здійснюватися (в межах становлення демократичних цінностей і толерантності) в інформаційному, соціокультурному та професійному напрямках.

У зв'язку зі значущістю медіа,

позанавчальна діяльність має приділяти велику увагу участі студентів у різноманітних тренінгах з розвитку цифрової грамотності, здатності протистояти дезінформаційним зовнішнім впливам (які можуть бути спрямовані на дестабілізацію демократичних засад). Студенти також залучаються до проектної діяльності, пов'язаної з роботою із наявним медіаконтентом або створенням нових матеріалів. Особливо ці проектні ініціативи є цікавими з точки зору взаємодії представників різних країн, що дає змогу кожному з них внести власні ідеї.

4. Програми менторства / наставництва

Формат залучення студентів старших курсів до надання консультаційної підтримки є актуальним стосовно осіб, які є представниками інших країн і все ще перебувають під впливом наявних соціокультурних відмінностей. Можемо зазначити, що такі ініціативи формують внутрішнє відчуття відповідальності та сприяють ментальному дорослішанню, що є необхідним для повноцінного розуміння, прийняття та дотримання демократичних цінностей і толерантності. Таке дорослішання, на думку N. Shevchenko, M. Shyrko, L. Dolynska та O. Stroianovska, розвиває моральність і згодом призводить до того, що світогляд студентів стає «більш гуманістично орієнтованим» [29, с. 486].

Отже, розвиток демократичних цінностей і толерантності є важливим елементом діяльності сучасного соціуму та ЗВО для забезпечення умов продуктивної міжособистісної взаємодії. Цей процес, на нашу думку, має ґрунтуватися на цінностях, одним із елементів яких, згідно з висновками A. Vaessen, R. Daas та H. Nieuwelink, є «свобода слова та відсутність дискримінації» [30, с. 5]. Демократичні цінності й толерантність забезпечують вищу продуктивність освітнього процесу та, у подальшому, соціально-професійної діяльності студентів, створюючи умови для прийняття та поважного ставлення до думок і особливостей.

Під час організації сучасного позанавчального процесу необхідно також урахувати потреби людей з особливими освітніми потребами, які мають повне право на отримання рівних можливостей

для освіти. На нашу думку, практикувати поважне ставлення до різноманіття та інклюзії доцільно саме під час проведення заходів позанавчального характеру, що забезпечить ефективніше розмежування завдань з академічною діяльністю. Тому ми виокремили *різноманіття та інклюзію* як ціннісні орієнтири саме позанавчального формату.

Досліджуючи категорію «різноманіття», можемо зазначити, що кожна особистість загалом є унікальною, зі своїми індивідуальними особливостями, емоційно-поведінковими проявами, світоглядним і соціальним сприйняттям. Особливо це важливо під час роботи з гетерогенними групами, які, окрім особистісних відмінностей, характеризуються мовними, культурними, релігійними. Тому позанавчальна діяльність надає студентам можливість брати участь у спеціальних програмах, що забезпечують вибудовування певної взаємодії між представниками різних країн для формування університетської спільноти. Як зазначалося в дослідженні M. Qorib, групи, «які характеризуються культурним і мовним різноманіттям, потребують застосування різних стратегій ... для задоволення численних потреб здобувачів освіти» [27, с. 47]. Застосування таких стратегій викладачами/консультантами може сприяти досягненню тісної соціально-академічної співпраці між студентами, які мають певні відмінності. У подальшому, за умови якісної взаємодії таких студентів, їхня здатність до співпраці може бути безпосередньо застосована в академічному процесі, що дасть змогу ефективніше виконувати проектну та командну роботу.

Якщо розглядати «інклюзію» в загальному розумінні, незалежно від конкретних потреб студентів, її можна визначити як формат, що забезпечує рівні та доступні умови для навчання, міжособистісної й соціальної взаємодії, практичної та професійної діяльності. На підтвердження звернемося до висновку Ю. Шевченко та В. Кондратенко, які уточнювали, що «інклюзивну практику можна визначити як сукупність підходів і методів, які забезпечують усім здобувачам доступ до освіти» [17, с. 83]. У цьому випадку ми розуміємо наявність серед

студентів не лише представників різних країн і культурних груп, а й індивідів, які мають обмежені фізичні можливості та потребують спеціалізованої підтримки й умов доступності. Так, наприклад, О. Оржель виокремлює різні форми інклюзії. Можемо визначити ті, що безпосередньо пов'язані з позанавчальним форматом, а саме: «нематеріальні (загальне розуміння прав людини), ... абстрактні (включають культуру інклюзії); конкретні (представлені інформаційно-довідковими матеріалами, інструкціями з розвитку інклюзивного середовища та культури)» [16, с. 20–21]. Такі форми, на нашу думку, можуть бути застосовані в позанавчальній діяльності під час участі в круглих столах, інформаційних заходах, кампаніях з підвищення рівноправності тощо. Більше того, вважаємо, що участь у цих ініціативах мають брати також студенти без особливих потреб, що сприятиме підвищенню соціального розуміння наявних проблем інклюзії.

Варто окремо зазначити, що питання доступності для студентів з особливими потребами не обмежується фізичними умовами ЗВО. Важливою є наявність змоги отримання актуальної інформації, що можливо при наявності цифрової доступності. Як зазначала у своєму дослідженні Г. Давиденко, «інклюзія як

загальний феномен інтеграції суспільства, членами якого є суб'єкти з різними можливостями, потребами та соціальною чутливістю, включає цифрову доступність як найголовніший, а для багатьох людей – єдино можливий спосіб комунікації, соціалізації, освіти й інтеграції в соціум загалом» [3, с. 30]. Тому значна роль у позанавчальній роботі зі студентами, які мають особливі потреби, повинна бути приділена саме розвитку цифрових платформ, сайтів, електронних ресурсних центрів, які дозволяють отримати необхідну інформацію або консультацію дистанційно.

Підсумовуючи, зазначимо, що питання різноманіття та інклюзії є важливим елементом ціннісних орієнтирів позанавчальної діяльності, дозволяючи створити умови для толерантних міжособистісних взаємовідносин між представниками різних країн, культур, гендерних груп, а також забезпечити необхідну фізичну та інформаційно-цифрову доступність для студентів з особливими потребами. Увага до таких цінностей, як різноманіття та інклюзія, дозволяє розвивати відкритість і доступність закладу освіти. Основна роль у просуванні ідей різноманіття та інклюзії відводиться саме позанавчальному формату.

Висновки

Проведене дослідження ціннісних орієнтирів позанавчальної діяльності продемонструвало їх значущість для особистісно орієнтованого становлення студента, а також формування навичок для подальшої професійної діяльності. Виокремлені орієнтири можуть застосовуватися не лише в академічному процесі університету, а й у професійній діяльності сучасного гетерогенного соціуму, що ґрунтується на принципах толерантності та рівного ставлення до всіх учасників робочого простору. Відповідно, ціннісні орієнтири, сформовані під час освітнього етапу, сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності фахівця.

Ціннісні орієнтири, досліджені у статті, дозволяють виокремити чинники, спрямовані на академічний, соціальний і професійний розвиток студента, серед яких:

1. Формування навичок роботи з

науковими джерелами, здатності до ефективного особистісного тайм-менеджменту; розвиток етичних характеристик студента (академічна доброчесність);

2. Створення умов для досягнення належного рівня особистісного ставлення до академічного/професійного процесу, що сприяє підвищенню ефективності кінцевого результату (відповідальність);

3. Залучення студентів до ініціатив, спрямованих на соціально-професійний і особистісно-духовний розвиток (волонтерство);

4. Виконання студентами діяльності соціально значущого характеру, що дозволяє їм проявити себе як рушійну силу розвитку університету, громади та суспільства (громадянська активність);

5. Прийняття різноманітних світоглядних, соціальних і політичних

поглядів та переконань інших індивідів, що дозволяє мінімізувати потенційні міжособистісні конфлікти, а також ефективно взаємодіяти з представниками різних соціокультурних груп (демократичні цінності/толерантність);

6. Подолання соціальних (а в окремих випадках і культурних) проблем, а також забезпечення рівних можливостей між індивідами з особливими потребами та без них (різноманіття/інклюзія).

Отримані результати дозволили дійти висновку, що ціннісні орієнтири,

Конфлікт інтересів

Автор заявляє, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, автор повністю дотримувався етичних норм, включаючи плагіат, фальсифікацію даних та подвійну публікацію.

У роботі не використано ресурс штучного інтелекту.

Список використаних джерел

1. Бойченко, М. Наскільки формальною є етика відповідальності? *Філософська думка*. 2021. № 1. С. 75–95. <https://doi.org/10.15407/fd2021.01.075>
2. Гриценко, М., Гриценко, С. Академічна доброчесність як цінність сучасних трансформацій в освіті. *Humanities Studies*. 2025. Вип. 23(100). С. 166–174. <https://doi.org/10.32782/hst-2025-23-100-17>
3. Давиденко, Г. Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2023. 240 с. URL: https://vsei.vn.ua/images/Doc/Nauka/Inclusivna_osvita/cifrova-inklyuziya-ta-dostupnist-socialna-didzhitalizaciya.pdf
4. Долід, В., Долганов, П. Демократичні цінності й толерантність: Методологія антидискримінаційної експертизи підручників з історії. *Нова педагогічна думка*. 2021. Том 106, № 2. С. 113–119. <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2021-106-2-113-119>
5. Канюк, О., Іваничко, І. Деякі наукові підходи до розуміння терміну «толерантність». *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2022. Вип. 2(51). С. 58–61. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.51.58-61>
6. Карабань, О., Маленко, О. Громадянська активність як фактор і умова інституціоналізації структур громадянського суспільства. *Науковий огляд*. 2021. № 6(78). С. 64–80. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/2416/2405>
7. Маланчук, С. Сутнісно-змістова характеристика поняття «громадянська компетентність» у контексті компетентнісної парадигми освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2023. Вип. 35. С. 51–63. <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2023-35-51-63>
8. Полехіна, В. Теоретичні основи визначення змісту поняття «активна громадянська позиція молоді». *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2022. № 3. С. 42–48. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.3.2022.265915>
9. Попов, О. Толерантність у сучасному суспільстві: виклики та педагогічні підходи. *Освітньо-науковий простір*. 2024. Вип. 6(1). Т. 2. С. 33–39. [https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.6\(1\)/2.2024.04](https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.6(1)/2.2024.04)
10. Поцюрко, О. Свобода та відповідальність як філософсько-правові цінності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2023. Вип. 1. С. 86–93. <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-1-11>
11. Розвадовська, Т. Формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва : дис. ... д-ра філос. : 011. Київ, 2021. 296 с. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/39552>
12. Сафонова, І. Відповідальність як визначальна риса позитивної особистості. *Духовність*

- особистості: методологія, теорія і практика. 2021. № 3(102). С. 271–285. <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-102-3-271-285>
13. Свириденко, Д. Волонтерство як форма соціальної активності особистості: філософський дискурс. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*. 2025. Вип. 52(1-2). С. 30–36. [https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.52\(1-2\)-4](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.52(1-2)-4)
 14. Слущкий, Я. Генеза волонтерства у структурі Корпусу миру. *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2016. № 2(53). С. 170–176. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvmdup_2016_2_35.pdf
 15. Слущкий, Я. Соціалізація студентів коледжу за допомогою участі у волонтерській діяльності. *Молодь і ринок*. 2018. № 4(159). С. 41–44. URL: <https://mir.dspu.edu.ua/article/view/131342/127293>
 16. Соціальна інклюзія у сфері вищої освіти: теоретико-концептуальні засади, цільові групи, виміри та індикатори / за ред. О. Оржель та ін. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2024. 122 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745010/1/Sotsialna-inklyuziya-u-sferi_VO_IVO-2024-123p%20%281%29.pdf
 17. Шевченко, Ю., Кондратенко, В. Інклюзія у вищій освіті: університетські практики впровадження інклюзії. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2024. № 1(32). С. 83–87. <https://doi.org/10.33842/22195203-2024-1-32-83-87>
 18. Balalle, H., Pannilage, S. Reassessing academic integrity in the age of AI: A systematic literature review on AI and academic integrity. *Social Sciences & Humanities Open*. 2025. Vol. 11. Pp. 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2025.101299>
 19. Bin-Nashwan, S., Sadallah, M., Bouteraa, M. Use of ChatGPT in academia: Academic integrity hangs in the balance. *Technology in Society*. 2023. Vol. 75. Pp. 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2023.102370>
 20. Davis, A. Academic integrity in the time of contradictions. *Cogent Education*. 2023. Vol. 10(2). Pp. 1–15. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2023.2289307>
 21. Dempsey-Brench, K., Shantz, A. Skills-based volunteering: A systematic literature review of the intersection of skills and employee volunteering. *Human Resource Management Review*. 2022. Vol. 32(4). Pp. 1–20. <https://doi.org/10.1016/j.hrmr.2021.100874>
 22. Koolen-Maas, S., Meijs, L., van Overbeeke, P., Brudney, J. Rethinking Volunteering as a Natural Resource: A Conceptual Typology. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 2023. Vol. 52(IS). Pp. 353S–377S. <https://doi.org/10.1177/08997640221127947>
 23. Lucas Mangas, S., Marbán, J., Unanue Cuesta, M., Manso Argüelles, M. The Role Personal Responsibility Norms Play in Sustainable Development for University Students: The Impact of Service-Learning Projects. *Sustainability*. 2021. Vol. 13. Pp. 1–13. <https://doi.org/10.3390/su13137330>
 24. Mulenga, R., Shilongo, H. Academic Integrity in Higher Education: Understanding and Addressing Plagiarism. *Acta Pedagogica Asiana*. 2024. Vol. 3(1). Pp. 30–43. <https://doi.org/10.53623/apga.v3i1.337>
 25. Orinbetov, N. Foundations of Upbringing Student Youth in the Spirit of Active Civic Position. *International Journal of Pedagogics*. 2024. Vol. 4(11). Pp. 67–71. <https://doi.org/10.37547/ijp/Volume04Issue11-12>
 26. Pandey, K., Kumar, N. Democratic Values and Leadership Skills Among Students at Higher Level. *International Journal of Future Generation Communication and Networking*. 2021. Vol. 14. № 1. Pp. 1070–1074. URL: https://www.researchgate.net/publication/355467056_Democratic_Values_and_Leadership_Skills_Among_Students_at_Higher_Level
 27. Qorib, M. Analysis of Differentiated Instruction as a Learning Solution in Student Diversity in Inclusive and Moderate Education. *International Journal Reglement Society*. 2024. Vol. 5(1). Pp. 43–55. <https://doi.org/10.55357/ijrs.v5i1.452>
 28. Ramay, B., Touseef, M. Social Tolerance: Principles and Practices for a Pluralistic Society. Faisalabad: Sociology Press Pakistan, 2024. 192 p. URL:

https://www.researchgate.net/publication/384358121_Social_Tolerance_Principles_and_Practices_for_a_Pluralistic_Society

29. Shevchenko, N., Shypko, M., Dolynska, L., Stroianovska, O. Ethical Consciousness of University Students in the Context of Postmodernism. *Postmodern Openings*. 2022. Vol. 13(4). Pp. 472–496. <https://doi.org/10.18662/po/13.4/528>
30. Vaessen, A., Daas, R., Nieuwelink, H. All things considered: The views of adolescents in vocational education on competing democratic values. *Citizenship, Social and Economics Education*. 2022. Vol. 21(1). Pp. 3–21. <https://doi.org/10.1177/20471734211050290>
31. Velthuis, E., Verkuyten, M., Smeekes, A. The Different Faces of Social Tolerance: Conceptualizing and Measuring Respect and Coexistence Tolerance. *Social Indicators Research*. 2021. Vol. 158. P. 1105–1125. <https://doi.org/10.1007/s11205-021-02724-5>

Стаття надійшла до редакції 28.03.2026

Стаття рекомендована до друку 30.04.2026

Опубліковано 31.05.2026

P. I. TSYS,

PhD Student

e-mail: Tsys.pavel@gmail.com , ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9136-5778>

SHEI «Donbas State Pedagogical University»,

13, Naukova Srt., Dnipro, 49107, Ukraine

FORMATION OF STUDENTS' VALUE ORIENTATIONS DURING EXTRACURRICULAR ACTIVITIES

Purpose. The article is aimed at analyzing a complex of value orientations that are formed during extracurricular work with students, with the purpose of ensuring that the individual's socio-professional potential corresponds to the demands of the modern labor market.

Methods. Within the framework of the research, the following methods were employed: analysis – in the course of examining scientific sources, theories, and conclusions that emphasize various value orientations; synthesis – to integrate existing theoretical provisions into a coherent structure of value orientations that may be formed in students through participation in extracurricular activities; generalization – to identify a set of value orientations necessary for students in the context of the modern labor market; comparative analysis – to investigate the impact of value orientations and extracurricular activities on academic and non-academic processes.

Results. The primary value orientations required for the contemporary socio-production environment, which may be formed through extracurricular work with students, have been identified as follows: academic integrity, responsibility, volunteering, civic engagement, adherence to democratic values/tolerance, and understanding and acceptance of the principles of diversity and inclusion.

The development of technical means for working with information has increased the relevance of academic integrity, making it possible to examine the functionality of this value orientation in light of current realities. It has been established that academic integrity contributes to the formation of students' ability to work effectively with scientific sources while adhering to ethical standards, as well as to structure their personal time management. It has been determined that the value orientation of responsibility enhances students' personal attitudes toward academic and professional tasks. The involvement of students in social initiatives that foster the development of professional skills or personal and spiritual qualities has highlighted the significance of volunteering. The research has shown that civic engagement provides students with opportunities to demonstrate their leadership and organizational potential, as well as to effect positive changes within social institutions. Contemporary societal demands have necessitated the analysis of orientations toward democratic values/tolerance (which ensure a full interpersonal interaction with representatives of diverse sociocultural groups) and diversity/inclusion (which guarantee equality among all participants in the socio-production process).

Conclusions. Value orientations that may be formed through extracurricular work with students should be grounded in the principle of comprehensive application, which will enable the structuring of future specialists' training in order to ensure positive dynamics in their current academic preparation, as well as to achieve, in the long term, the required level of personal and professional competence that will secure competitiveness in the modern labor market within a heterogeneous society. The obtained results confirm the significance of the identified value orientations and the role of extracurricular activities in the preparatory

process.

KEY WORDS: *extracurricular activities, ethical responsibility, value orientations, academic preparation, intrapersonal components, heterogeneous society.*

Conflict of interest

The authors declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript. Furthermore, the authors has fully adhered to ethical standards, including those related to plagiarism, data falsification, and duplicate publication.

The work does not use artificial intelligence resources.

References

1. Boichenko, M. (2021). How formal is the ethics of responsibility? *Filosofska Dumka*, 1, 75–95. <https://doi.org/10.15407/fd2021.01.075> (in Ukrainian).
2. Hrytsenko, M., Hrytsenko, S. (2025) Academic integrity as a value of contemporary educational transformations. *Humanities Studies*, 23(100), 166–174. <https://doi.org/10.32782/hst-2025-23-100-17> (in Ukrainian).
3. Davydenko, H. (2023). Digital inclusion and accessibility: social digitalization. Vinnytsia: TVORY. https://vsei.vn.ua/images/Doc/Nauka/Inklusivna_osvita/cifrova-inklyuziya-ta-dostupnist-socialna-didzhitalizaciya.pdf (in Ukrainian).
4. Dolid, V., Dolhanov, P. (2021). Democratic values and tolerance: methodology of anti-discrimination expertise at history textbooks. *New pedagogical thought*, 106(2), 113–119. <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2021-106-2-113-119> (in Ukrainian).
5. Kanyuk, O., Ivanichko, I. (2022). Scientific approaches to the understanding of the term «tolerance». *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: «Pedagogy. Social Work»*, 2(51), 58–61. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.51.58-61> (in Ukrainian).
6. Karaban, O., Malenko, O. (2021). Civic activity as a factor and condition for institutionalization of structures civil society. *Scientific review*, 6(78), 64–80. <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/2416> (in Ukrainian).
7. Malanchuk, S. (2023). Essential-content characteristics of the concept «civic competence» in the context of the competence paradigm of education. *Pedagogical Education: Theory and Practice*, 35, 51–63. <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2023-35-51-63> (in Ukrainian).
8. Poliekhina, V. (2022). Theoretical basis of determining the content of the concept «active civic position of youth». *Collection of Scientific Papers of Uman State Pedagogical University*, 3, 42–48. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.3.2022.265915> (in Ukrainian).
9. Popov, O. (2024). Tolerance in modern society: challenges and pedagogical approaches. *Educational Scientific Space*, 6(1) 2), 33–39. [https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.6\(1\)/2.2024.04](https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.6(1)/2.2024.04) (in Ukrainian).
10. Potsiurko, O. (2023). Freedom and responsibility as philosophical and legal values. *Scientific Journal of Lviv State University of Internal Affairs*, 1, 86–93. <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-1-11> (in Ukrainian).
11. Rozvadovska, T. (2021). Formation of student’s personality through mentoring: dissertation ... Doctor of Philosophy: 011. Kyiv. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/39552> (in Ukrainian).
12. Safonova, I. (2021). Responsibility as a definitive feature of a positive personality. *Spirituality of a Personality: Theory, Methodology and Practice*, 3(102), 271–285. <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-102-3-271-285> (in Ukrainian).
13. Svyrydenko, D. (2025). Volunteering as a form of social activity of the person: philosophical discussion. *Educational Discourse*, 52(1-2), 30–36. [https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.52\(1-2\)-4](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.52(1-2)-4) (in Ukrainian).
14. Slutskiy, Ya. (2016). The genesis of volunteering in the Peace Corps structure. *Scientific Bulletin of V.O.Sukhomlynskyi Mykolaiv National University. Pedagogical Sciences*, 2(53), 170–176. http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DO WNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvmdup_2016_2_35.pdf (in Ukrainian).
15. Slutskiy, Ya. (2018). The socialization of college students with the help of participation in the volunteering activity. *Youth & Market*, 4(159), 41–44. <https://mir.dspu.edu.ua/article/view/131342/127293> (in Ukrainian).
16. Orzhel, O., Boichenko, M., Petroie, O., Tsybaliuk, S., Shofolova, N. (2024). *Social inclusion in the*

- sphere of high education: theoretical and conceptual frameworks, target groups, dimensions and indicators.* Kyiv: Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745010/1/Sotsialna-inklyuziya-u-sferi_VO_IVO-2024-123p%20%281%29.pdf (in Ukrainian).
17. Shevchenko, Yu., Kondratenko, V. (2024). Inclusion in higher education: university practices of implementing inclusion. *Scientific Bulletin Melitopol State Pedagogical University. Series: Pedagogy*, 1(32), 83–87. <https://doi.org/10.33842/22195203-2024-1-32-83-87> (in Ukrainian).
 18. Balalle, H., Pannilage, S. (2025). Reassessing academic integrity in the age of AI: A systematic literature review on AI and academic integrity. *Social Sciences & Humanities Open*, 11, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2025.101299>
 19. Bin-Nashwan, S., Sadallah, M., Bouteraa, M. (2023). Use of ChatGPT in academia: Academic integrity hangs in the balance. *Technology in Society*, 75, 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2023.102370>
 20. Davis, A. (2023). Academic integrity in the time of contradictions. *Cogent Education*, 10(2), 1–15. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2023.2289307>
 21. Dempsey-Brench, K., Shantz, A. (2022). Skills-based volunteering: A systematic literature review of the intersection of skills and employee volunteering. *Human Resource Management Review*, 32(4), 1–20. <https://doi.org/10.1016/j.hrmr.2021.100874>
 22. Koolen-Maas, S., Meijjs, L., van Overbeeke, P., Brudney, J. (2023). Rethinking Volunteering as a Natural Resource: A Conceptual Typology. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 52(IS), 353S–377S. <https://doi.org/10.1177/08997640221127947>
 23. Lucas Mangas, S., Marbán, J., Unanue Cuesta, M., Manso Argüelles, M. (2021). The Role Personal Responsibility Norms Play in Sustainable Development for University Students: The Impact of Service-Learning Projects. *Sustainability*, 13, 1–13. <https://doi.org/10.3390/su13137330>
 24. Mulenga, R., Shilongo, H. (2024). Academic Integrity in Higher Education: Understanding and Addressing Plagiarism. *Acta Pedagogica Asiana*, 3(1), 30–43. <https://doi.org/10.53623/apga.v3i1.337>
 25. Orinbetov, N. (2024). Foundations of Upbringing Student Youth in the Spirit of Active Civic Position. *International Journal of Pedagogics*, 4(11), 67–71. <https://doi.org/10.37547/ijp/Volume04Issue11-12>
 26. Pandey, K., Kumar, N. (2021). Democratic Values and Leadership Skills Among Students at Higher Level. *International Journal of Future Generation Communication and Networking*, 14, 1, 1070–1074. https://www.researchgate.net/publication/355467056_Democratic_Values_and_Leadership_Skills_Among_Students_at_Higher_Level
 27. Qorib, M. (2024). Analysis of Differentiated Instruction as a Learning Solution in Student Diversity in Inclusive and Moderate Education. *International Journal Reglement Society*, 5(1), 43–55. <https://doi.org/10.55357/ijrs.v5i1.452>
 28. Ramay, B., Touseef, M. (2024). Social Tolerance: Principles and Practices for a Pluralistic Society. Faisalabad: Sociology Press Pakistan. https://www.researchgate.net/publication/384358121_Social_Tolerance_Principles_and_Practices_for_a_Pluralistic_Society
 29. Shevchenko, N., Shypko, M., Dolynska, L., Stroianovska, O. (2022). Ethical Consciousness of University Students in the Context of Postmodernism. *Postmodern Openings*, 13(4), 472–496. <https://doi.org/10.18662/po/13.4/528> (in Ukrainian).
 30. Vaessen, A., Daas, R., Nieuwelink, H. (2022). All things considered: The views of adolescents in vocational education on competing democratic values. *Citizenship, Social and Economics Education*, 21(1), 3–21. <https://doi.org/10.1177/20471734211050290>
 31. Velthuis, E., Verkuyten, M., Smeekes, A. (2021). The Different Faces of Social Tolerance: Conceptualizing and Measuring Respect and Coexistence Tolerance. *Social Indicators Research*, 158, 1105–1125. <https://doi.org/10.1007/s11205-021-02724-5>

The article was received by the editors 28.03.2026

The article is recommended for printing 30.04.2026

Published 31.05.2026